

## **Nr 26**

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1966/67 m. m.; given Stockholms slott den 27 januari 1966.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

## **GUSTAF ADOLF**

*Sven Andersson*

---

### **Propositionens huvudsakliga innehåll**

I propositionen föreslås vissa markförvärv för övningsfält m. m. Härför begärs för nästa budgetår under kasernbyggnaders delfond av försvarets fastighetsfond sammanlagt 13,7 milj. kr.

Medel beräknas för bl. a. utvidgning av Eksjö garnisons övnings- och skjutfält samt för fortsatta markförvärv för utvidgning av pansarövningsfälten vid Skövde och Revingehed. Vidare underställs riksdagen frågan om förläggning av skjut- och bombfällningsplats för Hälsinge flygflottilj.

*Utdrag ur protokollet över försvarsärenden hållet inför Hans Maj:t  
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 27 ja-  
nuari 1966.*

**N ä r v a r a n d e:**

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, *fråga angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1966/67 m. m. och anför.*

I statsverkspropositionen (bil. 6 s. 307) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till markförvärv för övningsfält m. m. under kasernbyggnaders delfond av försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67 beräkna ett investeringsanslag av 13,7 milj. kr. Beredningen av denna fråga är nu avslutad och jag anhåller att få redogöra för den närmare.

**Fortifikationsförvaltningens anslagsyrkanden**

*Fortifikationsförvaltningen* (skr 30/8 och 13/12 1965 samt 13/1 1966) föreslår, att för markförvärv för övningsfält m. m. anvisas 14 650 000 kr. enligt följande.

	Kostnad
1. Fortsatta förvärv för utvidgning av pansarövningsfältet vid Skövde .....	1 000 000
2. Fortsatta förvärv för utvidgning av pansarövningsfältet vid Revingehed .....	4 800 000
3. Utvidgning av Eksjö garnisons övnings- och skjutfält .....	4 000 000
4. Markförvärv för flygfält m. m. ....	2 000 000
5. Smärre markförvärv för övningsfält m. m. ....	1 900 000
6. Merkostnader på grund av prishöjningar under budgetåret 1964/65 .....	950 000
<b>Summa kr.</b>	<b>14 650 000</b>

**M o t i v**

1. Vid 1963 års riksdag (prop. 1963: 109, SU 96, rskr 221) fattades beslut om utvidgning av P 4:s övningsfält vid Skövde med ett område om ca 1 800

ha. Kostnaderna uppskattades till 11,5 milj. kr. Hittills har 10,5 milj. kr. anvisats. För budgetåret 1966/67 erfordras återstoden av den beräknade totalkostnaden, eller 1 milj. kr., för fortsatta markförvärv.

2. Vid 1963 års riksdag (prop. 1963: 109, SU 96, rskr 221) fattades beslut om utvidgning av P 7:s övningsfält vid Revingehed med ett område om ca 3 000 ha. Enligt en av försvarets fastighetsnämnd under år 1962 gjord överslagsmässig bedömning uppskattades kostnaderna för utvidgningen till ca 15 milj. kr. Hittills har 10,2 milj. kr. anvisats för ändamålet.

Fortifikationsförvaltningen anmäler att kostnaderna för att genomföra utvidgningen av övningsfältet kommer att uppgå till betydligt högre belopp än vad som tidigare preliminärt uppskattats. Hittills har ca 2 180 ha förvärvats för en sammanlagd kostnad av ca 14,7 milj. kr. Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 4 december 1964 rörande den närmare avgränsningen av övningsfältet skall utvidgningen omfatta ca 3 200 ha. Det återstår sålunda att förvärva ca 1 000 ha. Kostnaderna härför kan ännu inte preciseras. Fortifikationsförvaltningen avser att vid begäran om anslag för budgetåret 1967/68 lägga fram slutlig beräkning av totalkostnaden för utvidgningen. De hittillsvarande förvärven har i enlighet med uttalande vid anmälan av prop. 1963: 109 skett med beaktande av säljarnas önskemål om tidpunkt för statens förvärv. Denna ordning har möjliggjorts genom att Kungl. Maj:t bemyndigat ämbetsverket att förskottsvis ta i anspråk högst 4 milj. kr. av medel som står till ämbetsverkets förfogande under förevarande anslag.

Chefen för armén har angett att ett belopp av 4,8 milj. kr. kan rymmas inom investeringsramen för budgetåret 1966/67 för här avsedd utvidgning. Fortifikationsförvaltningen räknar med att detta belopp inte kommer att förslå för att täcka såväl de belopp som måste förskottas under budgetåret 1965/66 som köpeskillingarna för de förvärv, vilka bör genomföras under budgetåret 1966/67. För att förvärven skall kunna fortsätta i avsedd takt och för att inköp skall kunna ske av sådana egendomar vilka genom sin belägenhet är till hinder för ett rationellt utnyttjande av redan förvärvad mark, hemställer fortifikationsförvaltningen att få förskottera ytterligare högst 2 milj. kr. inom anslaget.

3. Fortifikationsförvaltningen har lagt fram förslag om markanskaffning för att utvidga Eksjö garnisons övnings- och skjutfält.

Försvarets markinnehav för övningsändamål vid Eksjö omfattar f. n. I 12:s handövningsfält om ca 22 ha, Ing 2:s handövningsfält om ca 30 ha samt de för båda förbanden gemensamma övnings- och skjutfälten Ränneslätt om ca 415 ha och Holmseryd om ca 475 ha eller tillsammans ca 940 ha. Detta markinnehav är inte tillräckligt för att medge tillfredsställande övningsmöjligheter. Inom I 12:s handövningsfält finns inte plats för vissa utbildningsanordningar, som behövs i kasernetablissemantets omedelbara närhet. En del av de dagliga övningarna, som normalt bedrivs på handövningsfältet, måste därför förläggas till Ränneslätt, vilket medför tidsförlust och driftsekonomiska nackdelar.

Inom övningsfälten Ränneslätt och Holmseryd är f. n. stridsskjutning möjlig endast med kulsprutepistol. Avlysning av ett område, som ligger mellan de båda övningsfälten och som tillhör Eksjö stad, har emellertid i begränsad utsträckning möjliggjort stridsskjutning även med andra vapen. En betydande del av förbandens övningar måste ske på Skillingaryds skjutfält ca 10 mil från Eksjö. Förbandsövningar måste till 70 % bedrivas på mark utanför övningsfälten. Svårigheterna ökar att genom frivilliga överenskommelser få disponera civil mark. En effektivisering av värnpliktsutbildningen enligt 1960 års värnpliktsutrednings förslag kommer att medföra ökade krav på övningsmark.

Chefen för armén har närmare utrett vilken mark som skulle behöva anskaffas för att tillgodose I 12:s och Ing 2:s huvudsakliga markbehov. Enligt utredningen behöver sammanlagt ca 915 ha anskaffas, omfattande dels förenämnda område mellan Ränneslätt och Holmserydsfältet, varigenom dessa fält binds samman, dels markområden väster om och i omedelbar anslutning till sistnämnda fält. Härigenom erhålls ett sammanhängande övnings- och skjutfält om ca 1 800 ha. Vidare föreslås förvärv av ett område om ca 7 ha norr om I 12:s handövningsfält.

Fortifikationsförvaltningen anser det angeläget att de föreslagna utvidgningarna genomförs. Gynnsamma förutsättningar föreligger att på frivillig väg genomföra utvidgningarna. Av den föreslagna utvidgningsmarken utgör ca 270 ha domänmark, medan ca 335 ha utgör mark som ägs av Eksjö stad. Preliminära överenskommelser har redan träffats med domänstyrelsen och staden angående övertagande av denna mark. I övrigt berör de föreslagna förvärven tre hela brukningsenheter samt delar av tre brukningsenheter, allt i enskild ägo. Den största hela brukningsenheten, som omfattar ca 180 ha, har bjudits ut till salu och preliminär överenskommelse om förvärv föreligger.

Fortifikationsförvaltningen beräknar kostnaderna för att genomföra de föreslagna utvidgningarna till 4 milj. kr. Vid denna beräkning har hänsyn tagits till att det på grund av fastighetsförhållandena kan bli nödvändigt att förvärva viss ytterligare mark i anslutning till utvidgningsområdet.

4. Fortifikationsförvaltningen föreslår att medel beräknas för markförvärv dels för två redan påbörjade flygfält, dels för två nya flygbaser samt komplettering och utbyggnad av befintliga flygbaser, vid vilka arbeten beräknas bli påbörjade under budgetåret 1966/67, dels för en flygbas som beräknas kunna påbörjas under budgetåret 1967/68, dels ock för bombfällnings- och skjutplatser. I överensstämmelse med chefens för flygvapnet investeringsplan har ämbetsverket för ändamålet upptagit 2 milj. kr. Ämbetsverket anför att vid behov därutöver erforderliga medel för att genomföra åsyftade förvärv bör få förskottas inom anslaget.

5. För smärre markförvärv för övningsfält m. m. erfordras 1,9 milj. kr. för budgetåret 1966/67, varav 1,4 milj. kr. avses för armén, 200 000 kr. för marinen och 300 000 kr. för flygvapnet.

*Departementschefen*

Fortifikationsförvaltningen har anmält att kostnaderna för utvidgningen av pansarövningsfältet vid Revingehed beräknas komma att väsentligt överstiga den tidigare överslagsmässigt uppskattade kostnaden på ca 15 milj. kr. En precisering av totalkostnaden kan dock inte föreligga förrän i samband med anmälan av anslagsbehoven för budgetåret 1967/68. I enlighet med vad som angavs i prop. 1963: 109 har förvärv av de i utvidgningsområdet ingående fastigheterna hittills kunnat ske med beaktande av säljarnas önskemål om tidpunkt för statens förvärv. För att möjliggöra för fortifikationsförvaltningen att i full utsträckning utnyttja inkommande försäljningserbjudanden har Kungl. Maj:t bemyndigat ämbetsverket att förskottsvis ta i anspråk högst 4 milj. kr. av medel, som står till ämbetsverkets förfogande under förevarande investeringsanslag. Fortifikationsförvaltningen har anmält att det belopp på 4,8 milj. kr., som chefen för armén ansett kunna rymmas för ifrågavarande ändamål inom investeringsramen för budgetåret 1966/67, inte kommer att förslå för att täcka såväl de belopp som måste förskottas under budgetåret 1965/66 som köpeskillingarna för de förvärv, vilka beräknas bli genomförda nästa budgetår. Ämbetsverket begär därför bemyndigande att förskottsvis ta i anspråk ytterligare medel under anslaget.

Fortifikationsförvaltningen har, i samråd med chefen för armén, lagt fram förslag att utvidga Eksjö garnisons övnings- och skjutfält, som f. n. omfattar ca 940 ha, genom förvärv av markområden om ca 915 ha. Av utredningen framgår att övningsmöjligheterna för de till Eksjö förlagda förbanden är otillfredsställande och att förbanden i betydande utsträckning är hänvisade till att utföra sina övningar på annat håll. Detta medför att utbildningstid går förlorad och att onödigt höga driftskostnader åsamkas förbanden. Jag finner det angeläget att övningsförhållandena för garnisonen förbättras. Fortifikationsförvaltningen föreslår att marken mellan garnisonens nuvarande två övnings- och skjutfält Ränneslätt och Holmseryd tillföres dessa så att fälten binds samman till en enhet samt att ytterligare mark anskaffas väster om och i omedelbar anslutning till Holmserydsfältet. Härigenom erhålls ett sammanhängande övnings- och skjutfält om ca 1 800 ha, vilket medför en avsevärd förbättring av garnisonens övningsmöjligheter. Vidare föreslås förvärv av ca 7 ha norr om I 12:s handövningsfält, vilket förbättrar övningsmöjligheterna på handövningsfältet.

I likhet med fortifikationsförvaltningen och chefen för armén anser jag att de föreslagna utvidgningsområdena är lämpliga för de avsedda ändamålen. Jag förordar därför den föreslagna utvidgningen. Kostnaderna har fortifikationsförvaltningen beräknat till 4 milj. kr.

För markförvärv för övningsfält m. m. beräknar jag för budgetåret 1966/67 ett medelsbehov av 13,7 milj. kr. Av dessa medel beräknar jag

4 milj. kr. för utvidgning av Eksjö garnisons övnings- och skjutfält. För fortsatta förvärv inom de beslutade pansarövningsfälten vid Skövde och Revingehed ävensom för markförvärv för flygfält m. m. och smärre markförvärv för övningsfält m. m. beräknar jag i överensstämmelse med fortifikationsförvaltningens förslag sammanlagt 9,7 milj. kr. Ämbetsverkets begäran att få ta ytterligare medel i anspråk för markförvärv vid Revingehed torde jag senare få anmäla för Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang vill jag anmäla ett av försvarets fastighetsnämnd (skr 30/12 1965) framlagt förslag att anordna bombfällnings- och skjutplats för F 15 vid Tönnebro inom Skogs och Hamrånge kommuner i Gävleborgs län. Riksdagen har tidigare anvisat medel för ändamålet och Kungl. Maj:t äger besluta i saken. Med hänsyn till de invändningar mot detta förslag, som förts fram av de berörda kommunerna, bör emellertid frågan underställas riksdagen.

F 15, som är förlagd i Söderhamn, är attackflottilj och behöver därför för sina övningar disponera ett område (skolmålplats) inom vilket skjutning med automatkanoner och övningsraketer samt fällning av övningsbomber kan äga rum under minst 150 dagar per år. Fram till år 1959 nyttjade F 15 som skolmålplats ett för ändamålet arrenderat område vid Långvind (Långvindshalvön) i Iggesunds kommun ca 20 km norr om flygbasen. Förhandlingar om förlängning av arrendet ledde inte till överenskommelse om villkoren härför. Övningarna på denna plats måste därför upphöra. Enligt överenskommelse med domänstyrelsen har F 15 därefter såsom ett provisorium använt ett område av kronoparken Hornslandet i Hudiksvalls revir ca 50 km nordnordost om flygbasen för sina bombfällnings- och skjutövningar. Domänstyrelsen har begärt att övningarna snarast flyttas från denna plats med hänsyn till Hornslandets växande betydelse från naturvårds- och fritidssynpunkter. Tillståndet att nyttja kronoparken som målplats gäller f. n. längst till den 1 maj 1966.

I anslutning till överflyttningen av F 15:s bombfällnings- och skjutövningar till den provisoriska målplatsen på Hornslandet undersökte chefen för flygvapnet lämplig plats för en permanent skolmålplats för F 15. Härvid framkom att den lämpligaste platsen var ett område vid Tönnebro inom Skogs och Hamrånge kommuner ca 25 km sydsydost om flygbasen. Fortifikationsförvaltningen vidtog därför åtgärder i syfte att förvärva marken inom detta område. Eftersom området till övervägande delen utgör eklestiastik mark, anhöll fortifikationsförvaltningen hos kammarkollegiet att få förvärva erforderligt område om cirka 675 ha. Kammarkollegiet överlämnade i juni 1963 handlingarna i ärendet till försvarets fastighetsnämnd med anhållan om yttrande.

I skrivelse den 5 april 1963 till chefen för försvarsdepartementet anförde kommunalnämnden i Skogs kommun att kommunen bestämt motsatte sig att en bombfällnings- och skjutplats förlades till Tönnebro. Som skäl härför åberopade kommunalnämnden bl. a. områdets betydelse som fritids- och

strövområde samt de stora olägenheter främst för den fast bosatta befolkningen som bullerstörningar från övningarna skulle komma att medföra. Vid skrivelsen var fogade namnlistor, upptagande namnunderskrifter från ca 1 300 personer i kommunen. Skrivelsen överlämnades till fastighetsnämnden för att vara tillgänglig vid nämndens utredning med anledning av kammarkollegiets remiss.

Fastighetsnämndens nu avlämnade förslag är grundat på ingående utredningar rörande olika alternativ för skolmålplatsens förläggande. Vid dessa utredningar har hänsyn i görligaste mån tagits till berörda civila intressen. Tre alternativ, Tönnebro, Långvind och Hornslandet, har varit föremål för nämndens slutliga bedömande. Av dessa alternativ anser nämnden Hornslandet ha så stort värde som rekreationsområde att det är uteslutet att permanent ta mark inom kronoparken i anspråk som målplats. I likhet med fastighetsnämnden tillmäter jag naturvårds- och fritidsintressena stor betydelse. Med hänsyn till vad länsstyrelsen, statens naturvårdsnämnd och domänstyrelsen i yttranden till fastighetsnämnden anfört om Hornslandets stora betydelse som rekreationsområde för allmänheten anser jag att det inte bör komma i fråga att annat än övergångsvis nyttja detta område för ifrågavarande övningar.

Beträffande de två återstående alternativen, Tönnebro och Långvind, framgår det av fastighetsnämndens utredning att Tönnebro från övnings-synpunkt är klart överlägset Långvind. Därtill kommer att sistnämnda alternativ medför risker för flygsäkerheten genom att flygningarna tidvis måste ske i motsol över vatten samt genom att den blockiga terrängen kan förorsaka rikoschetter mot de i övningarna deltagande flygplanen. Av utredningen framgår vidare att Långvindsområdet från naturvårds- och fritids-synpunkter måste tillmätas väsentligt större betydelse än Tönnebroområdet.

Beträffande frågan om bullerstörningar framhåller fastighetsnämnden att det över huvud taget inte synes vara möjligt att inom godtagbart avstånd från flygbasen finna något område för skolmålplats där det inte skulle uppstå bullerstörningar för den bofasta befolkningen eller för fritidsverksamheten. Efter gjorda bullermätningar betecknar nämnden bullerstörningarna på båda platserna som relativt godartade. Störningarna torde bli av betydligt mindre omfattning än vad som är fallet vid de flesta flygplatserna i landet. På ingendera platsen kommer någon tätbebyggelse att störas. I båda fallen är det ett begränsat antal personer som blir störda. I övrigt finner nämnden att det inte medför några sociala olägenheter av större betydelse att förlägga skolmålplatsen till Tönnebro eller Långvind. Inom avsett målplatsområde vid Tönnebro finns inte någon fast bosättning, medan inom motsvarande område vid Långvind en person är bosatt.

Omfattningen av det område som måste förvärvas uppgår i båda fallen till ca 1 000 ha. Kostnaderna för markanskaffning och iordningställande har beräknats endast överslagsmässigt. De bedöms bli ungefär desamma i båda fallen eller mellan 2,5 och 3 milj. kr.

I likhet med fastighetsnämnden anser jag att vid valet mellan alternativen Tönnebro och Långvind avgörande betydelse bör tillmätas områdenas användbarhet från övnings synpunkt och värde från naturvårds- och fritids synpunkter. Det synes mig klart ådagalagt att Tönnebro är överlägset från övnings- och flygsäkerhetssynpunkt. Det är vidare tydligt att Långvindsområdet med dess läge vid kusten har ett betydligt större värde som rekreationsområde för allmänheten. Frågan om flygbullret har enligt min mening ingen avgörande inverkan på valet mellan de båda alternativen. Fastighetsnämndens förslag att förlägga skolmålplatsen till Tönnebroområdet finner jag med hänsyn till redovisade omständigheter välgrundat.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) medge att Eksjö garnisons övnings- och skjutfält utvidgas på sätt i det föregående angetts,
- b) godkänna att bombfällnings- och skjutplatsen förläggs till Tönnebroområdet,
- c) till *Markförvärv för övningsfält m. m.* för budgetåret 1966/67 under kasernbyggnaders delfond av försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 13 700 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:  
*Kerstin Wedelin*